

TEORIJA TVRDIH I MEKIH FINANSIJSKIH INFORMACIJA

(verifikovane su potvrđene od revizora, a neverifikovane finansijske informacije su prazne priče)

Dragutin Dragojević¹,

Dragutin Krstajić²,

Stefan Dikić³

¹ AAA (Emeritus Member of American Accounting Association), Beograd

² DVP d.o.o., Beograd

³ Erste bank a.d., Novi Sad

Apstrakt:

Nova teorija tvrdih i mekih informacija, kako su je njeni stvaraoci profesori Bertomeu i Martinović sa Baruch koledža i Univerziteta Stanford nazvali, uz doslednu primenu treba da obezbedi veću javnu zaštitu korisnika finansijskih informacija od lažnih finansijskih izveštaja i na taj način dođe do efikasnijeg sprečavanja učestalih finansijskih prevara i sve opasnijeg finansijskog kriminala. Autori prvo definišu i klasifikuju postojanje dva pravca u korišćenju finansijskih informacija i teorijski dokazuju postojanje velikih kvalitativnih razlika vrednosti između tvrdih i mekih finansijskih informacija. Tvrde informacije su verifikovane od autorizovanih lica, i samim tim pouzdane za njihove korisnike prilikom donošenja operativno poslovnih i/ili investicionih odluka. Nasuprot tome, neverifikovane finansijske informacije kao što su: procene poslovnih rizika, procene vrednosti imovine primenom metode fer vrednosti, finansijska objašnjenja o izvesnosti budućih prihoda za štampu i druge medije, prikazane knjigovodstvene vrednosti akcija, van regularnog berzanskog trgovanja, netačno procenjeni trgovački žig kao deo nematerijalne imovine i druga registrovana nepostojeća sredstva u knjigama smatraju se mekim, rizičnim i opasnim finansijskim informacijama. Nova teorija odbacuje takve stavke iz bilansa stanja. Nova teorija finansijskih informacija predstavlja veliki zaokret ka sastavljanju istinitih finansijskih izveštaja. Cilj ovog rada je upoznavanje šireg akademskog, regulatornog i poslovnog okruženja sa novim načinom priznavanja i klasifikacije finansijskih informacija i očekivanih promena u računovodstvenoj i revizorskoj regulativi. Premisa nove teorije priznavanja tvrdih finansijskih informacija od strane ovlašćenih nezavisnih revizora zahteva paralelnu reformu čitave revizorske funkcije, počev od integracije interne i eksterne revizije, primene jedinstvenih međunarodnih standarda revizije do jednoobraznih revizorskih izveštaja, kojima se potvrđuje ili odbija priznavanje i verifikovanje finansijskih informacije u realnoj privredi i javnom sektoru, o čemu ćemo detaljnije govoriti u radu.

Ključne reči:

prazne priče, objašnjenja, verifikacija, finansijsko izveštavanje, revizorsko potvrđivanje.

UVOD

De facto, stvorena je nova teorija tvrdih i mekih informacija, koja treba da zameni dosadašnji prevaziđeni sistem „ulepšanih” finansijskih izveštaja i spreči nove globalne, regionalne i nacionalne finansijske krize. Posle nastanka globalne finansijske krize 2008. godine, dva poznata američka profesora Bertomeu i Martinović, od koji jedan potiče sa prostora bivše SFRJ, koga možemo nazvati računovodstvenim „Teslom”, dugo su istraživali uzroke nastanka globalne finansijske krize 2008-2009. godine, koja nažalost još uvek traje. Paralelno sa drugim poznatim istraživačima Kothari i Lester (2012, str. 335) su pristupili temeljnom proučavanju uzroka nastanka globalne finansijske krize 2008. godine i detektovali ulogu računovodstva kao jednog od uzročnika, ili bolje rečeno značajnog podstrekača u sastavljanju i predstavljanju javnosti neispravnih i lažnih finansijskih izveštaja, koji su jednog dana izazvali globalnu finansijsku krizu sa nesagledivim posledicama. Njihova pažnja bila je usmerena ka pronalaženju odgovarajućih trajnih rešenja za efikasnije sprečavanje sličnih negativnih pojava i tendencija u budućnosti. U tom smislu, Bertomeu i Martinović su razvili novu teoriju tvrdih i mekih informacija. Komparativna istraživanja, proveravanja, simulacije i razmena mišljenja sa

Korespondencija:
Dragutin Dragojević

e-mail:
dragojevicd@eunet.rs

drugim kompetentnim stručnjacima trajala su više od 5 godina. Završen rad je u januaru 2013. godine predat prestižnom globalnom naučnom časopisu „*The Accounting Review*”, radi otvaranja javne rasprave o konceptu i primenljivosti nove teorije finansijskih informacija. Dva međunarodno priznata računovodstvena naučnika, kao anonimni recenzenti, temeljno su proučili osnove i primenljivost nove teorije i pozitivno se izjasnili, sa određenim sugestijama i predlozima za poboljšanje razumljivosti rada. Nakon obavljene javne rasprave, autori su prihvatili primljene sugestije i predloge. Redigovani rad je prihvaćen od strane uredništva časopisa „*The Accounting Review*” i objavljen u digitalnom formatu časopisa marta 2015. godine, radi još jedne javne provere izmenjenog teksta o primenljivosti nove teorije na globalnom nivou. U toku istraživanja i simulacija autori su koristili obiman i složen matematički „alat”, čime su kvantitativno i kvalitativno potvrđeni dobijeni rezultati prethodnih istraživanja.

KONCEPT NOVE TEORIJE TVRDIH I MEKIH INFORMACIJA

Autori su svoju pažnju usmerili na proučavanje optimalnog objavljivanja sadržaja finansijskih informacija putem dva suprotstavljena komunikaciona kanala:

- ♦ protoka tvrdih finansijskih informacija čija je vrednost verifikovana, priznata i potvrđena, s jedne strane, i
- ♦ mekih informacija, kao što su finansijske prognoze, procene rizika, procene vrednosti zaliha u bilansu stanja, bez prethodno obavljenog i pravilno potvrđenog popisa zaliha, razna finansijska saopštenja za štampu i slične informacije, s druge strane.

U dosadašnjoj praksi je utvrđeno da se brojne meke informacije objavljuju po svojoj sadržini kao da su tvrde informacije. Detaljna istraživanja su pokazala:

- a. da isključivo oslanjanje na meke informacije i njihovo objavljivanje ima tendenciju prenošenja pogrešnih finansijskih objašnjenja i neispravnih finansijskih informacija u finansijskim izveštajima,
- b. da je verodostojnost informacija navodno veća kada se dostavljaju obimnije i netačne informacije, i
- c. da je netačno izveštavanje verovatnije, kada se meke informacije objavljuju lažno kao tvrde informacije.

Autori dokazuju da mandatorno otkrivanje tvrdih informacije smanjuje prenošenje mekih informacije i da spajanje tvrdih i mekih informacija pretvara sve informacije u meke, odnosno neverifikovane i nevažne informacije.

KOEGZISTENCIJA TVRDIH I MEKIH FINANSIJSKIH INFORMACIJA

Koegzistencija tvrdih i mekih finansijskih informacija je fundamentalna karakteristika procesa procenijavanja vredno-

sti samih informacija. Objašnjenja mogu biti jednostavna, u formi procenijavanja, koja „lako mogu biti gurnuta u jednom ili u drugom smeru“ ili čvrsta koja se podvrgavaju proveri i potvrđivanju posle čega je „teško izraziti neslaganje“ (Ijin, 1975, str. 36). Na primer, kompanije vode klasifikaciju sredstava, odnosno imovine, u rasponu od materijalnih osnovnih sredstava do hartija od vrednosti kojima se trguje, a koje su predmet formalne procedure provere i potvrđivanja. Buduća očekivana sredstava (*forwards*) je teže objektivno proveriti i proceniti pa se smatraju mekim finansijskim informacijama. Isto tako, teško je proceniti pravu vrednost mnogih nematerijalnih trajnih sredstava (gudvila, patenata, licenci, trgovačkih žigova i slično). Takođe, u praksi je primećeno zahtevanje neproverljive procene budućih rizika za pojedina nematerijalna osnovna sredstva (opcionim ugovori), što se smatra mekom informacijom.

Postoji obimna literatura o strateškim komunikacijama ali, prema saznanjima autora, većina prethodnih teorija se fokusirala na dve familije modela; bilo da su to modeli koji se baziraju na tvrdim informacijama (Jovanović, 1982; Dye, 1985) ili je bez bilo kog drugog kanala za pouzdanu meku komunikaciju pogrešno izveštavanje skupo (Dye, 1988), ili su to modeli kod kojih je strateški prijavljena meka informacija (Crawford & Sobel, 1982). Postoje informacije sa istovremenim egzogenim složenim signalom (Stocken, 2000; Lundholm, 2003) i tvrde informacije sa fiksnom verovatnoćom (Sansing, 1992; Marinović, 2013). U obe familije modela strateške komunikacije se tiču ili tvrdih ili mekih informacija. Primarni doprinos autora je bio da kombinuju ove dve familije kako bi razvili teoriju o suprotstavljenim kanalima komunikacija, gde menadžer bira kako da prijavi meku informaciju ili da objavi dodatnu tvrdu informaciju koja je proverena i potvrđena. Autori su posebno ocenjivali objavljivanje tvrdih informacija, gde menadžeri mogu verodostojno preneti neke meke informacije u odsustvu mogućnosti njihovog potvrđivanja i verifikacije.

Nova teorija finansijskih informacija bazira se na tri ključna elementa:

1. Kompanije funkcionišu sa sredstvima koja se u svakom momentu mogu proveriti (verifikovati), kao i sa sredstvima koja se nikada ne mogu proveriti. Priroda sredstava koja se ne mogu proveriti sprečava objektivno nezavisno eksterno potvrđivanje prave vrednosti takvih sredstava. Na primer, kompanije objavljuju svoje neizvršenje porudžbina i ugovora za nabavku materijala (Rajgopal, Shevlin & Venkatachalam, 2003; Li, 2013), to su činjenice koje se mogu tehnički proveriti i potvrditi, ali one se dopunjavaju mekim informacijama o prognozama ostvarivanja prihoda od prodaje i mogućim zaradama koje se ne mogu direktno proveriti i potvrditi u momentu podvrgavanja verifikaciji informacija od strane revizora (potvrđivanje priznatog prihoda kompaniji kod koje se javlja berzanska prodaja nafte ili katodnog bakra).

- Menadžment privrednog društva raspolaže diskrecionim pravom i odlučuje da li će objaviti tvrde informacije, koje ne odgovaraju njihovim ranije datim mekim informacijama o prognozama uspešnosti budućeg poslovanja (kašnjenja u otvaranju rudnika bakarne rude, koja sadrži varijabilni procenat učešća zlata, srebra i drugih plemenitih metala). Kao visoko institucionalizovan primer navodimo slučaj automobilske industrije koja u svom marketinškom časopisu „Ward’s Automotive Reports” dobrovoljno objavljuje podatke o fizičkoj proizvodnji na nedeljnom nivou (Bertomeu *et al.*, 2015). Što se tiče objavljivanja tvrdih informacija o ostvarenim prihodima, prema opšte prihvaćenoj računovodstvenoj regulativi SAD zahtevaju objavljivanje informacija o neizvršenim porudžbinama u zakonski propisanim rokovima iz registrovanih podataka u poslovnim knjigama (GAAP, paragraf 101(c) VIII), tako da te stavke u finansijskim izveštajima „formalno” pokazuju veću proizvodnju (Rajgopal *et al.*, 2003). Objašnjenja menadžmenta kompanija prikazuju se unapred, u vidu saopštenja za štampu, kao neverifikovane meke finansijske informacije koje nisu pouzdane za eksterne investitore prilikom odlučivanja o kupovini akcija tih kompanija na berzi. Na taj način se stvaraju ogromni skriveni rizici na finansijskim tržištima.
- Vrlo su prisutne brojne neizvesnosti u vezi sa postojanjem menadžerskih sklonosti ka manipulacijama mekim finansijskim informacijama. Ova pretpostavka proizilazi iz „lake“ ili „žute“ literature o „uspešnom“ i lakom menadžmentu ili brzom ovladavanju metodama i tehnikama sastavljanja i prezentacije „nekvalitetnih“ finansijskih izveštaja. Česte su pojave podsticanja računovodstvenih regulatora da propisuju jednostavnije finansijske izveštaje, koji su navodno „informativniji” (Kirk & Vincent, 2014), ali su zapravo potpuno netačni, neistiniti i neverodostojni za njihove korisnike (Rogers & Stocken, 2005). Na bazi ovih činjenica, autori su posebno proučili ove pretpostavke i u svom konceptu modela nastojali da ispituju vrednost mekih informacija kao nesavršenu zamenu za strateško objavljivanje tvrdih finansijskih informacija.

MODEL DUBINSKOG ISTRAŽIVANJA NEDOSTATAKA U FINANSIJSKOM IZVEŠTAVANJU

Razvijeni model dubinskog istraživanja nedostataka u finansijskim izveštajima zasniva se na neophodnosti posmatranja nekoliko ključnih prirodnih promena koje se ispoljavaju u računovodstvu, kako bi se postiglo lakše prepoznavanje razlika između tvrdih i mekih finansijskih informacija. Pri tome, autori su nastojali da obezbede lako i pouzdano klasifikovanje informacija na različitim nivoima procesa finansijskog izveštavanja. U tom smislu postignuto je sledeće:

Prvo, utvrdili su da solo preduzeća mogu odlučiti da li će postati privredno društvo, što povećava obaveze za dodatna skupa zakonska registrovanja podataka u poslovnim knjigama ili primeniti obavezu angažovanja zakonske revizije finansijskih izveštaja zbog čega mnogi mogu otići u „crno” – uklanjajući samu sebe sa berzanske liste vodećih kompanija iako nastavljaju da trguju sa svojim akcijama na berzi (Bushee & Leuz, 2005). Međunarodna računovodstvena regulativa je promenila pravila. Posle nastanka globalne finansijske krize 2008. godine, zakonske obaveze precizno definišu pod kojim uslovima su privredna društva obavezna da prošire mandatorno registrovanje dodatnih podataka (Lennox & Pittman, 2011). Nova teorija tvrdih i mekih finansijskih informacija takođe zahteva uvid i u vezi sa mekim „nerevidiranim”, finansijskim informacijama, koje su obuhvaćene tvrdim finansijskim izveštajem privrednog društva (Minnis, 2011).

Drugo, mandatornu reviziju mogu obavljati samo registrovani ovlašćeni revizori. Pri tome, angažovani nezavisni eksterni revizori dužni su da obavljaju mandatornu reviziju u skladu sa opšte prihvaćenim međunarodnim standardima revizije. Međutim, kvalitet revizije varira zavisno od funkcija subjekta revizije i raspoloživih resursa, kojima revizori raspolažu (Becker, DeFond, Jiambalvo, Subramanyam, 1998), i naročito od složenosti finansijskih izveštaja, koji su predmet provere i verifikacije. Neka revizorska mišljenja mogu biti kvalifikovana, u vezi sa nemogućnošću pribavljanja dovoljno čvrstih dokaza kako bi se potvrdila prikazana knjigovodstvena stanja na pojedinim računima imovine ili obaveza. Time su prikazane tvrde informacije u finansijskim izveštajima *de facto*, meke informacije zbog nemogućnosti provere godišnjeg popisa imovine i obaveza sa stanjem u knjigama. Takođe, zbog kasnog zaključenja ugovora o reviziji finansijskih izveštaja, posle isteka roka za obavljanje godišnjeg popisa ili usled neobavljenog popisa, samo podnošenje prethodnog neispravnog popisa pretvara se u meke i neverifikovane finansijske informacije, sa svim posledicama za vlasnike i menadžment privatnih i javnih preduzeća.

Treće, na nivou pojedinih složenih preduzeća (korporacija) primetno je postojanje značajnih razlika u odstupanju ostvarenog međusektorskog kvaliteta zarada (Dechow, Ge, Schrand, 2010), definisano mapiranjem od ekonomskih osnova do verifikovanih računovodstvenih varijabli. Preduzeća sa niskim kvalitetom zarada u većoj meri se oslanjaju na vešto upravljanje „vremenskim razgraničenjima“ za učinjene, a neplaćene troškove ili obaveze. Preduzeća sa niskim kvalitetom zarada koriste slobodne kanale za formalno osiguranje svojih sredstava preko kojih pokušavaju da obezbede potvrđivanje postojanja neizvesnih sredstava, uz pomoć rejting agencija ili investicionih banaka (Kraft, 2013). Najčešće se koriste javni pozivi za ponude zajedničkih ulaganja, emitovanje novih HOV ili finansijskih instrumenata. Prisutna je česta pojava objavljivanja objašnjenja i analiza menadžmenta preduzeća u medijima o navodnoj uspešnosti poslovanja u tekućem periodu. Najčešće se manipuliše brzim eliminisanjem nastalih

gubitaka usled naglih tržišnih promena, ili neizvesnim očekivanjima povoljnijih procena finansijskih rezultata i tržišnih rizika, potkrepljeni tvrdim informacijama ili objavljivanjem povoljnijih tržišnih prognoza neformalnim saopštenjima menadžmenta.

OPŠTI PRIKAZ DOBIJENIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA KOJI SU POSLUŽILI KAO OSNOVA NOVE TEORIJE

Autori nove teorije opisuju primarni uvid u dobijene rezultate izvršenih istraživanja na osnovu kojih se pristupilo pojedinim analizama pojava. Preko analize kretanja novčanih tokova i saznanja o ostvarenom protoku novca (*cash flow*) pojedinih privrednih društava, uočena je sklonost pojedinih menadžera da prikazuju neistinite informacije o kretanju novčanih tokova u tekućem periodu poslovanja pre redovnog bilansiranja. Menadžer koji prikazuje neistinite tokove novca, praktično izbegava da javno objavi ostvarene nepovoljne, odnosno meke finansijske izveštaje. Menadžeri nastoje da meke informacije prikažu kao navodno tvrde „verodostojne” informacije. Na tržištu lansiraju lažne informacije kao da su prikazane tvrde verifikovane finansijske informacije čime direktno utiču na nestabilnost finansijskog tržišta. Ovakva procenijavanja privrednih aktivnosti podstiču prazne priče, gde postavljeni model prepoznaje nepovoljne izveštaje i prikazuje ih samo informativno, ali nikada ne kao kompletne, verodostojne i potvrđene finansijske izveštaje (Crawford & Sobel, 1982; Morgan & Stocken, 2003). Model je postavljen u skladu sa empirijskim opažanjem da nepovoljni izveštaji imaju tendenciju da budu verodostojniji (Williams, 1996; Rogers & Stocken, 2005). Autori nove teorije informacija očekivali su da tržišta neće dalje reagovati kada se objave provereni signali (*ex-post*) ukoliko je prethodni meki izveštaj bio nepovoljan.

Drugi značajni uvid u rezultate postavljenog modela je prikazivanje ponašanja pojedinih menadžera koji će verovatno radije pogrešno izvestiti svoje poslovno okruženje i korisnike finansijskih informacija bi potvrdio i objavio finansijske izveštaje kao tvrde informacije, iako je svestan da će objavljivanje tvrde informacije umanjiti njegovu mogućnost da dalje manipuliše kvalitetom informacija. Da bi objasnili ovo ključno svojstvo postavljenog modela, autori ističu da se ne može svaka informacija učiniti teškom. Dakle, ono što menadžeri gube po pitanju diskrecionog prava i preteranog objavljivanja neverifikovanih informacija, mogu dobiti na verodostojnosti za preostale meke informacije. Menadžeri koji su skloni prikazivanju neistina će nastojati da objave više mekih izveštaja i tako se suoče sa jakim skepticizmom tržišta. Autori takođe iznose da su ti menadžeri uvek spremni da objave tvrde informacije u odnosu na menadžere koji su skloni objavljivanju istinitih informacija. U takvim situacijama menadžeri objavljuju više tvrdih, odnosno verifikovanih informacija i time imaju veću mogućnost prikazivanja agresivnih mekih finan-

sijskih izveštaja i veću mogućnost za objavljivanje preterano neistinitih finansijskih izveštaja.

SARADNJA SA MEĐUNARODNIM ODBOROM ZA DONOŠENJE RAČUNOVODSTVENIH STANDARDARDA

U razvoju nove teorije tvrdih i mekih informacija autori su učestvovali brojnim raspravama sa članovima međunarodnog odbora za donošenje IAS-IFRS međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja. Vrlo verovatno će brojne meke informacije koje proističu iz aktuelne primene postojećih IAS-IFRS međunarodnih računovodstvenih standarda biti urgentno tretirane, za njihovo brzo eliminisanje iz primene. Sa posebnom pažnjom se očekuju neophodne izmene određenih odredbi u IAS-IFRS međunarodnim računovodstvenim standardima kojima će se ograničiti diskreciona prava menadžmenta preduzeća u olakom objavljivanju neverifikovanih finansijskih objašnjenja u godišnjim finansijskim izveštajima i mnogim drugim javnim dokumentima o finansijskom poslovanju, stanju imovine i obaveza u toku poslovne godine, kako bi se poboljšala zaštita korisnika finansijskih informacija na kraju obračunskog perioda od neregularnosti i drugih brojnih zloupotreba. Kao i 2008. godine, ove pojave mogu biti potencijalni izazivači nove globalne finansijske krize.

Očekuje se da će zahtevana obavezna objašnjenja uz tvrde, odnosno verifikovane finansijske izveštaje biti što pre regulatorno sprovedena u praksi. Ovim bi se maksimalno redukovale brojne neverifikovne meke finansijske informacije iz regularnih finansijskih izveštaja. Autori su pažljivo proveravali u praksi postojanje tvrdih i mekih informacija u finansijskim izveštajima preduzeća. Na primer, posebno pažljivo je proveravano postojanje tvrdih i mekih informacija u knjigovodstvenim dokumentima koja se odnose na obračune rezultata procenijavanja vrednosti imovine privrednih društava svih oblika vlasništva primenom metode fer vrednosti. Pre svega, nova teorija se bazira na pažljivoj proverbi korišćenih uporednih cena sa likvidnih tržišta, a ne sa nelikvidnih tržišta, koje predstavljaju meke informacije. Ova razgraničenja tvrdih i mekih informacija su izuzetno važna za neutralisanje što je moguće više potencijalnih investicionih rizika prilikom donošenja odluka o novim investicionim ulaganjima. To je izuzetno važno za otpočinjanje novih dugoročno pouzdanih i rentabilnih poslovnih poduhvata, otvaranje novih radnih mesta, povećanje BNP, smanjenje spoljnotrgovinskog deficita i ostvarivanje dugoročne ekonomske stabilnosti zemlje.

PODRŠKA BRŽEM POBOLJŠANJU KVALITETA POSLOVANJA PRIVREDNIH DRUŠTAVA

Nova teorija tvrdih i mekih informacija predstavlja polaznu osnovu za fundamentalne reforme poslovnog ponašanja

privrednih subjekata i efikasnije korišćenje raspoloživih resursa, što će doprineti bržem privrednom oporavku u širim razmerama, podsticanju novog investicionog ciklusa, bržem privrednom rastu i što je najvažnije otvaranju novih radnih mesta. Sve ovo zavisi od poboljšanja kvaliteta finansijskog izveštavanja. Ispravni i verifikovani finansijski izveštaji su istovremeno uverljiv dokaz za poslovno okruženje i širu javnost o ostvarenom višem nivou kvaliteta menadžmenta preduzeća ili korporacije, i poboljšanju njihovog poslovnog i finansijskog ponašanja. Sticanje većeg poslovnog poverenja preduzeća od strane poslovnog okruženja i važnih javnih institucija, pre svega, kod poreskih vlasti, banaka, organa lokalne samouprave i drugih javnih institucija, podnošenjem tvrdih istinitih finansijskih izveštaja, koji su verifikovani i potvrđeni od nezavisnih ovlašćenih revizora su polazna osnova svakog privrednog društva za prevazilaženje postojećih teškoća u poslovanju. Brzom reorganizacijom, racionalizacijom i efikasnijim poslovanjem postiže se veća konkurentnost na tržištu i dugoročna sigurnost poslovanja. Poslovno poverenje će povezati uspešno tržišno pozicioniranje i stvoriti ustlove za budući razvoj i dugoročnu poslovnu sigurnost. Tome treba dodati i značaj održavanja i poboljšanje korporativne kulture, što zavisi od stava menadžmenta preduzeća o stepenu istinitosti i tačnosti prezentovanih finansijskih informacija u odnosu na vlasnike kapitala, zaposlene i spoljne investitore.

ULOGA I ODGOVORNOST NEZAVISNE REVIZIJE U PRIMENI NOVE TEORIJE INFORMACIJA

Tvrde informacije su javno priznate ukoliko su verifikovane i potvrđene od strane nezavisnih ovlašćenih revizora. Prihvatanje i primena nove teorije tvrdih i mekih informacija značajno će povećati potrebu za angažovanjem nezavisnih ovlašćenih revizora. Istovremeno, koncept nove teorije koja se bazira na potvrđivanju, odnosno verifikovanju tvrdih finansijskih informacija neposredno utiče na otpočinjanje fundamentalne reforme čitave revizorske profesije. Pre svega, neophodna je kompletna reorganizacija revizije, koja obuhvata uvođenje i primenu jedinstvenih međunarodnih standarda revizije, na svim nivoima u realnoj privredi i javnom sektoru, kao i jednoobraznu primenu međunarodnih etičkih pravila ponašanja eksternih i internih revizora. Objektivna primena nove teorije tvrdih i mekih informacija neposredno zavisi od dosledne primene jedinstvenih revizorskih standarda, a ne posebnih za eksternu i posebnih za internu reviziju, što treba da poboljša kvalitet revizorskih usluga u celini, a naročito jačanje odgovornosti revizora prilikom izražavanja revizorskih mišljenja, prilikom verifikacije tvrdih informacija i odbacivanja mekih finansijskih informacija.

Nova teorija tvrdih i mekih finansijskih informacija prepoznavaće samo revizorska mišljenja bez kvalifikacija (verifikovane tvrde finansijske izveštaje) i revizorska mišljenja sa kvalifikacijama (neverifikovane meke finansijske izveštaje).

Sve druge mogućnosti, uzdržana revizorska mišljenja i mišljenja sa rezervom neće biti kompatibilne sa novom teorijom finansijskih informacija.

U aktuelnoj privrednoj situaciji, neophodno je što pre pristupiti pripremama, koje zahtevaju duži period za osposobljavanje svih profila revizora za nove, jedinstvene, odgovorne zadatke nezavisne verifikacije tvrdih finansijskih informacija. Posebnu teškoću predstavljaće otklanjanje velikog „šarenila” korišćenja različitih revizijskih „alata”. Nije moguće efikasno primeniti novu teoriju finansijskih informacija sa primenom različitih standarda revizije (IFAC, IIA, INTOSAI), za iste kategorije tvrdih finansijskih informacija u privatnim preduzećima, državnim i javnim preduzećima od strane eksternih i internih revizora. Pripreme za usklađivanje organizacije revizije uključuju posebnosti za banke, razvojne i investicione fondove, organizacije osiguranja i reosiguranja, kao i specifičnosti u javnom sektoru kod direktnih i indirektnih korisnika budžeta, javnih fondova zdravstvenog i penzionog osiguranja i slično.

U svetu postoje različite profesionalne organizacije revizora počev od globalne organizacije javnih računovođa i revizora IFAC, Instituta internih revizora IIA, državnih revizora INTOSAI i drugih. Zatim, postoje razne regionalne revizorske organizacije, kao što je FEE (Evropska federacija ovlašćenih revizora), Mediteranska federacija ovlašćenih revizora i niz drugih regionalnih i podregionalnih revizorskih organizacija do nivoa nacionalnih revizorskih organizacija (revizorskih sudova, Instituta nezavisnih ovlašćenih revizora, Komora ovlašćenih revizora, Instituta internih sertifikovanih revizora, do državne nezavisne revizorske institucije, Ureda državne revizije itd.). U pogledu statusa revizora, postoje zakonski javno priznati revizori i javno nepriznate revizorske institucije, u stvari privatne revizorske asocijacije (udruženja građana) i volonterske revizorske asocijacije, što takođe nepovoljno utiče na pripreme za doslednu primenu koncepta i ciljeva koji determinišu nova teorija tvrdih i mekih (verifikovanih i neverifikovanih) finansijskih informacija.

Ključno pitanje statusa postojeće interne revizije je u korelaciji sa sadašnjim statusom i programskom orijentacijom. Naša postojeća interna revizija pretežno se bavi procenama i analizama mogućih finansijskih rizika u budućnosti, ispitivanjem i unapređenjem nivoa razvijenosti korporativne kulture, proverama funkcionisanja internih kontrolnih sistema u organizaciji, radi procene kvaliteta korporativnog menadžmenta, a to su sve meke finansijske informacije prema novoj teoriji informacija.

NEOPHODNOST HITNE REORGANIZACIJE REVIZORSKE PROFESIJE

Necelishodno je rasipati naše postojeće relativno ograničene kapacitete revizorske profesije na očekivanim obimnim revizorskim proverama i identifikaciji mekih informacija u sadašnjoj privrednoj praksi i javnom sektoru. Nije racionalno

i opravdano dalje angažovanje internih revizora u identifikaciji brojnih mekih informacija koje nisu od javnog interesa. Međutim, za potvrđivanje tvrdih informacija nema dovoljno kapaciteta u eksternoj reviziji. Neophodna je integracija interne i eksterne revizije u cilju brzog i efikasnog proširenja revizorskih kapaciteta u celini, za potrebe dosledne primene nove teorije tvrdih i mekih finansijskih informacija.

Jedno od mogućih rešenja u budućoj reorganizaciji revizorske profesije, ali ne i jedino, moglo bi biti postavljanje integralne organizacije revizije po vertikali koja odražava veličinu, složenost i odgovornost prema veličini i složenosti subjekata revizije. Privredni ciljevi subjekata revizije usmereni su ka podsticanju bržeg privrednog razvoja. Da bi se to postiglo, neophodno je organizovanje jedinstvene funkcije javne nezavisne revizije po nivoima veličine i složenosti subjekata revizije i to:

- a. ovlašćeni revizor (za srednje i tehnološki manje složene organizacije),
- b. viši ovlašćeni revizor (za tehnološki veće i poslovno složenije organizacije), i
- c. generalni ovlašćeni revizor (za javna i državna složena preduzeća, velike privatne korporacije, velike banke i osiguravajuće organizacije, budžet Republike, pokrajine i grada Beograda).

Pored integracije revizorske profesije i ustanovljavanja novog statusa ovlašćenih revizora, kako je napred izloženo, drugi strateški cilj je preciziranje nadležnosti u izvršavanju zadataka revizorske struke. Revizorski resursi su rasuti po širini profesionalnih aktivnosti sa drugim nerevizorskim uslugama, što značajno utiče na smanjenje kapaciteta i kvaliteta regularne revizije, što nije u funkciji primene nove teorije informacija.

ZAVRŠNE NAPOMENE

Ovaj rad je baziran na istraživanjima ispravnosti prikazanih značajnih bilansnih stavki u finansijskim izveštajima, koji su sastavljeni u prethodnom periodu i predati APR-u u cilju njihove reklasifikacije prema ključnim elementima nove teorije tvrdih i mekih informacija. Istraživanja su obuhvatila finansijske izveštaje grupe od 20 izabranih državnih i javnih preduzeća, kao i nekih većih preduzeća u restrukturiranju, sastavljeni prema važećoj zakonodavnoj regulativi i javno dostupni. U definisanim detekcionim analizama, od strane autora ovog rada, nisu menjane bilansne stavke koje su preduzeća u svojim finansijskim izveštajima predala APR-u. Detekcionim analizama otkrivene su brojne neregularnosti u posmatranim finansijskim izveštajima, kao što je prikazivanje dela gubitka peko visine kapitala, kao aktivno vremensko razgraničenje i fiktivno povećanje imovine. Uočeni su značajni iznosi neopravdanih ili nevrćenih datih avansa za nabavku usluga i materijala, na dan bilansiranja. Dati neopravdani avansi prikazani su kao nemonetarna bilansna stav-

ka (fiktivno povećanje zaliha). U pitanju su čisto monetarne stavke, kao nevrćeno novćano potraživanje. Prisutna je pogrešna primena metode fer vrednosti prilikom procenjivanja vrednosti trajne imovine. Javno preduzeće koje u zadnjih deset godina nije ulagalo u remont i neophodnu revitalizaciju svojih osnovnih sredstva, već je svake godine revalorizovalo i povećavalo vrednost trajne imovine za 24-29%, kako bi se stvorio „prostor” mekih informacija za pokriće enormnih gubitaka do visine kapitala. Neistinito prikazivanje finansijske pozicije u stvari je korišćeno za dobijanje značajnih državnih donacija? Posebno se ističe primer prikazivanja značajnog iznosa negativne imovine (veće obaveze nego ukupna imovina sa revalorizacijom). Tome se dodaje primer jednog velikog preduzeća u restrukturiranju gde su ukupni varijabilni troškovi iznosili više od ukupno ostvarenog i priznatog prihoda. Izvršena istraživanja u potpunosti su prikazala primenljivost i u našim uslovima nove teorije tvrdih i mekih finansijskih informacija.

Kraj dvadesetog veka karakterišu brojni veliki računovodstveni skandali, velike finansijske i poreske prevare, krhovi na finansijskim tržištima, pojava velikih monetarnih poremećaja koji su izazvani velikim nekontrolisanim budžetskim deficitima, što je dovelo do lančanih recesivnih procesa. Sve to je dovelo do nekontrolisanog povećanja strateških komunikacija sa mekim (neverifikovanim) informacijama.

Meka računovodstvena i poreska regulativa, sa slabim kvalitetom delovanja interne i eksterne revizije predstavljaju latentnu opasnost za ponavljanje finansijskih kriza u budućnosti. Zbog toga je neophodno energično pristupiti pripremanju i obuci revizora za primenu nove teorije tvrdih i mekih finansijskih informacija.

Ne isključuje se mogućnost da je ovaj prikaz nove teorije tvrdih i mekih finansijskih informacija mogao bolje i efektivnije da se predstaviti. Nadamo se daće blagovremeno upoznavanje akademske javnosti i regulatornih tela, kao i svih drugih zainteresovanih lica podstaći brže otpočinjanje dugoročnih priprema za ovladavanje novom teorijom tvrdih i mekih finansijskih informacija i njenom blagotvornom primenom u praksi.

LITERATURA

- Arens, A.A., Elder, R.J., & Beasley, M.S. (2003). *Auditing and assurance services: An integrated approach*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bertomeu, J., & Marinovic, I. (2016). A Theory of Hard and Soft Information. *The Accounting Review*, 91(1), 1-22. doi:10.2308/accr-51102
- Bertomeu, J., Evans, J., Feng, M., & Tseng, A. (2015). Tacit Collusion and Voluntary Disclosure: Theory and Evidence from US Automotive Industry, Technical Report, University of Pittsburgh, Working Paper.

- Crawford, V., & Sobel, J. (1982). Strategic Information Transmission. *Econometrica*, 50(6), 1431-1451.
- Dragojević, D. (2007). *Englesko-srpski i srpsko-engleski REČNIK osnovnih termina računovodstva, revizije i informatike*, str. 453. Beograd: Građevinska knjiga.
- Dragojević, D. (2007). *Primenjena revizija u privredi i javnom sektoru*, str. 545. Beograd: Građevinska knjiga.
- Klassen, K., Lisowsky, P., & Mescal, D. (2016). The Role of Auditors, non Auditors, and Internal Auditor in Corporate Tax Aggressiveness. *The Accounting Review*, 91(1), 179-206. doi:10.2308/accr-51137
- Kothari, S.P., & Lester, R. (2012). The Role of Accounting in the Financial Crisis: Lessons for the Future. *Accounting Horizons*, 26(2), 335-352. doi:10.2308/acch-50134
- Lopez, O.L., & Hiebl, M.R.W. (2015). Management Accounting in Small and Medium-Sized Enterprises: Current Knowledge and Avenues for Further Research. *Journal of Management Accounting Research*, 27(1), 81-119. doi:10.2308/jmar-50915
- Minnis, M. (2011). The Value of Financial Statement Verification in Debt Financing: Evidence from Private U.S. Firms. *Journal of Accounting Research*, 49(2), 457-506.
- Rogers, J., & Stocken, P. (2005). Credibility of Management Forecasts. *The Accounting Review*, 80(4), 1233-1260.
- Rajgpal, S., Shevlin, M., & Venkatachalam, M. (2003). Does the Stock Market Fully Appreciate the Implications of Leading Indicators for Future Earnings? *Evidence from Order Backlog*. *Review of Accounting Studies*, 8(4), 461-492.
- Simunic, A.D., Ye, M., & Zhang, P. (2015). Audit Quality, Auditing Standards and Legal Regimes: Implicational Auditing Standards. *Journal of International Accounting Research* 14(2), 221-234. doi:10.2308/jiar-51305

THE THEORY OF HARD AND SOFT FINANCIAL INFORMATION

(The verified ones are certified by auditors, unverified financial information are empty talk)

Abstract:

The new theory of hard and soft information, as its creators professors Bertomeu and Martinovic from Baruch College and Stanford University like to call it, has been created. Along with the consistent implementation it should provide greater public safety of users of financial information against false financial statements. It should provide more effective prevention from increased financial frauds and even more dangerous financial crimes. The authors first define and classify the existence of two ways of communicating with financial information and theoretically they demonstrate the existence of large qualitative difference values between the hard and soft financial information. The hard information are verified by an authorized person, and are therefore reliable and safe for their users when making operational business and/or investment decisions. In contrast, unverified financial information, such as: the assessment of business risk, valuation of assets using the method of fair value, financial explanations about the certainty of future revenue for the press and other media, displayed book value of shares, out of the regular stock exchange trading, incorrectly assessed trademark as a part of intangible assets and other non-existent assets registered in the books are considered to be soft, risky and dangerous financial information. The new theory rejects such presuppositions from the balance sheet. The new theory of financial information is a major shift towards compiling true and fair financial statements. The aim of this paper is to introduce the wider academic, regulatory and business environment with a new way of recognition and classification of financial information and expected changes in the accounting and auditing regulations. The premise of the new theory of recognition of hard financial information by authorized independent auditor also requires a parallel reform of the entire audit functions, starting with the integration of internal and external audits, implementation of unique international auditing standards to uniform audit reports, which confirm or reject the recognition and verification of the same financial information in the real economy and the public sector, which is presented in the paper in more detail.

Keywords:

empty talk, explanation, verification, financial reporting, audit verification.